

Милорад Радовановић, *СТАРИ И НОВИ СПИСИ*

У овој, најновијој књизи Милорада Радовановића¹ налази се избор радова, огледа, обједињених синтаксичко-семантичком тематиком. Тежиште је на проучавању номинализација у српском језику. Тема која је управо радовима проф. Радовановића ушла на велика врата у српску лингвистику. Књига садржи укупно деветнаест огледа, с тим што је последњи, деветнаести одвојен и назначен као додатак. Сам аутор је у предговору скренуо пажњу на то да последња два, тј. седамнаести и осамнаести, не иду у речени тематски круг номинализација у језику, а ни шеснаести није у првом реду из тог круга, али да га „се чак добрим делом и тиче“ (стр. 5).

Први оглед носи наслов *О „именичком сѝилу“ у језику и уму* и, мада је раније био објављен, писан је намјенски, истиче М. Радовановић, управо као уводни текст за ову књигу, и то с циљем „да буде синтетичан преглед онога што сам тридесетак година радио на тематици ове врсте у лингвистици и србистици, покушавајући једновремено да појаве о којима је реч и опишем и објасним“ (стр. 7). Ту се читаоци уводе у природу појаве номинализација у језику и подсећају на вријеме шездесетих и седамдесетих година, када је та тема постала предметом истраживања у свијету, па и код нас, захваљујући прије свега проф. Радовановићу². Ту се дају у најкраћем

¹ Милорад Радовановић, *Стари и нови списи (Огледи о језику и уму)*, Издавачка књижница Зорана Стојановића, Сремски Карловци – Нови Сад, 2007, 249 стр.

² Овдје ће М. Радовановић, иначе несклон истицању својих доприноса српској лингвистичкој науци, рећи: „Може се чак слободно рећи, данас, да је захваљујући и том мом ондашњем бављењу феноменом номинализација, у дескриптивном и експланаторном погледу барем, у то време српски језик био веома исцрпно, можда и најподробније представљен, како у словенском, тако и у ширем лингвистичком свету уопште ...“, стр. 8. Увид у оно што доносе радови из те области, који

смисао и основне карактеристике номинализационих процеса у језику, а из тих карактеристика проистиче и њихова продуктивност: номинализовани изрази погодују одређеним доменима изражавања. Номинализација у језику је универзална појава која прати „темељне цивилизацијске токове (какви су интелектуализованост, генерализованост, апстрактност, анонимност, имперсоналност, атемпоралност, и тако даље“ (стр. 11). При крају овога огледа аутор појаву номинализација смјешта у оквире когнитивне лингвистике, што упућује на следећи његов закључак: „поента целе ове расправе јесте, заправо, у томе да као првенствени узрок универзалности номинализационих процеса у језицима не треба тражити *језичке конџакџе*, него *културне конџакџе*, дакле, *обрасце мишљења и (са)знања у конџакџу* пре него *обрасце њисања и обрасце њоворења у конџакџу*...“ (стр. 23).

Следећи рад носи наслов *Како именица кондензује реченични садржај?* (27–49). То је, у ствари, закључак из Радовановићеве монографије *Именица у функцији кондензатора*. Овдје је дат опис девербативних именица у функцији кондензатора реченичног садржаја. Оно што се у овом тексту износи у вези с постављеним питањем има вриједност законитости будући да почива на анализи богатог корпуса и увиду у сву релевантну литературу о датом феномену која је у вријеме настанка монографије постојала, не само у свијету славистике. Свакога ко улази у проблем номинализација као вида реченичне кондензације са циљем да се с том појавом потпуније упозна овај текст ће одвести и до монографије чији је то закључни дио. Међутим, овдје он долази као да је писан намјенски за ову књигу, као други дио уводног рада. Преко њега читалац ове књиге сагледава цјелину проблема номинализација у лингвистици и у српском језику.

Питањима номинализације у језику, уопште и у српском језику, посвећен је највећи дио књиге, како сам већ напоменуо. У најтјешњој вези с претходно поменутом два рада јесу и радови *Шџа су џо номинализације?* (78–90), *Значење речи и џумачење номинализационих исказа* (91–96), *Једна мојућа дискусија џим џоводом* (97–99), *Номинализација и неџација* (100–114), *Номинализације у језику џолиџице* (115–117), *Говор џолиџичкој језика* (118–121), „Номинални“ и

се у овој књизи штампају уз изостављање темељног – докторске дисертације – укупно 15, то увјерљиво свједоче.

„вербални сџил“: кулџуре или језици у конџакџу? (122–134), *Продукџивносџи номинализација* (135–140), *Коџниџивни и функцио-нални сџил* (141–144), *Номинализације: два лика* (165–175). Овом списку треба додати и онај, помињани, шеснаести *О џојму џрадуелносџи у језику и линџивсџици* (176–199), за који је аутор у уводној ријечи рекао да се добрим дијелом тиче проблематике номинализација. Ови су радови настајали посљедњих тридесетак година и објављивани у домаћим и страним гласилима, у границама бивше СФР Југославије и другдје. Овако окупљени данас постају поново доступни научној јавности. У њима се поједина питања номинализације подробније разматрају и тако се допуњује у неким случајевима оно што је о датом феномену утврдио М. Радовановић у својој монографији. У неким случајевима је ријеч и о стварима које готово и нису дотицане у тој монографији – нпр. у раду *Номинализације: два лика*. Овдје бих посебно скренуо пажњу, кад је ријеч о новинама које собом доносе ови радови, на радове под насловом „Номинални“ и „вербални сџил“: кулџуре или језици у конџакџу? и *Коџниџивни и функцио-нални сџил*. Ту се прецизира откуда данас распрострањена појава номинализација у појединим функционалним стиловима. Аутор је дошао до спознаје да номинализације као одређене језичке универзалије нису последица језичких контаката, него су томе узрок културни контакти, или „... културни и когнитивни обрасци, начини мишљења, и сличне појаве и чињенице с њима у вези, условљавају одговарајуће граматичке и лексичке обрасце, па тек онда настају, у последици тога дакле, одговарајуће одлике ’функционалних стилова’ неке сорте“ (143).

У раду *О џојму џрадуелносџи у линџивсџици* (176–199) аутор показује како се тај појам огледа у различитим приступима језичким појавама, код различитих лингвиста и приступа језику, у различитим научним правцима и на изучавања појединих језичких нивоа, па и у изучавања језичких номинализација, у доброј мјери, како у уводном тексту рече М. Радовановић. Ово разматрање довело је аутора до закључка како се у животу, па и у науци о њему, дакле и у лингвистици, не дешавају само револуционарни скокови, него и мирније, „мекше“, промјене и помјерања.

У исти круг спадају и три рада везана за појаву декомпоновања: *Кад се џлаџол декомџонује* (50–77), *О декомџоновању уџишџе* (145–154) и *Декомџозиција и универбизација* (145–154). С првим радом,

који је први пут објављен на страницама овог часописа 1977. године, појава декомпоновања глагола код нас је уведена у лингвистику³, теоријски објашњена и описана на богатом језичком материјалу. За овим радом изашло је још неколико радова наших истраживача који су истој појави прилазили неминовно полазећи од овог Радовановићевог рада. Истој теми, како се види, враћао се и сам М. Радовановић сагледавајући је са неких нових аспеката. У раду *О декомпоновању уопште* он је пошао од свога првог рада о овој језичкој појави и онога што су у међувремену писали други лингвисти о тој и сличним појавама. Све то навело га је на закључак да феномен декомпоновања није карактеристичан само за глаголске лексеме, него и за друге – именичке, придјевске (којих се дотицао и у своме раду из 1977), прилошке. А у посљедњем раду из ове групе декомпозиција је доведена у везу са универбизацијом, појавом творбе монолексемних номината на основу вишечланих (мотивисаних) назива, нпр. *саобраћајка* : *саобраћајна незгода* и сл. Дакле, у савременом српском језику, као и у другим језицима, на дјелу су два супротна процеса – декомпозиција лексема на вишечлане изразе и спајање, свођење вишечланих израза на једну лексему. И једна и друга појава имају своје разлоге за настанак. М. Радовановић у вези с тим констатује: „Ипак, дакле, у оба ова случаја језичка економија и њен однос према информацијској прецизности јесте тај пресудни агенс који до њих доводи, који их покреће, као равнотежа између два привидно различита процеса ...“ (стр. 160).

Остала су да се бар овдје помену још два рада прије *Догатика*. У раду *Метафоризација „уживо“* (200–217) ријеч је о једној појави новијег датума у језику дневне штампе, о метафоричкој употреби језичких средстава путем помјерања значења, каква није била раније кодификована. Формални начин истицања метафоризације у писаном језику обично су наводници, како би се схватило да се не ради о општепознатом значењу одговарајућих изражајних средстава. Посљедњи рад је *Грамајика неопићујиве носесије* (218–228). Рад се бави темом обавезне детерминације, коју је у србистици, али и лингвистици уопште обрадила Милка Ивић. У овом раду М. Радовановић је описао појаву имплицитног обавезног детерминатора, чим је ова тема на неки начин и заокружена.

³ Мада је о њој раније писао Живојин Станојчић, доказујући такође увјерљиво да се не ради о наносу са стране у српски језик (*Наука језик* X, 1960).

Последњи рад у овој књизи *Српски језик данас: главне теме* (229–248) јавља се у виду додатка. Аутор истиче да је је у њему у средишту пажње српски стандардни језик, „његова социолингвистичка ситуација, језичка политика у вези са њим, планирање његово, његово раслојавање, те контакти његови са другим језицима, као и комуникацијски и интеракцијски обрасци и мреже које он опслужује и у којима учествује“ (230). У инвентару тема дат је прије свега „социолингвистички усмерен попис појава и односа за које је било процењено да би могли бити битни за општу слику прилика и промена у словенским језицима...“ (231). То су питања у оквиру ових тема: језичка ситуација, језичка политика, планирање језика, раслојавање језика, међујезички контакти, говорне (језичке) интеракције.

Књига *Сјари и нови сјиси* Милорада Радовановића представља резултате његових истраживања феномена номинализације у језику као лингвистичког проблема и опис те појаве у српском стандардном језику, и још понешто изван овог тематског круга. Њен значај је на једној страни у томе што нам омогућује да се упознамо са том појавом у српском језику, а на другој страни што нам даје увид у ову проблематику на другим странама и њено теоријско објашњење, са коментарисањем готово цјелокупне релевантне литературе о датој појави у последњих педесетак година. Може се слободно рећи да српска лингвистичка наука, прије свега захваљујући радovima М. Радовановића, у овој области стоји, како у теоретском погледу тако и у опису језичких датости, у пуном дослуху с оним што је највише дато за поједине друге европске језике.

Београд

Срејо Танасић